

ФИЛОСОФИЯ ВЪВ ВОЕННОТО ИЗКУСТВО В ДРЕВЕН КИТАЙ

Георги Златев

PHILOSOPHY IN THE WARFARE OF ANCIENT CHINA

Georgi Zlatev

Abstract: “Winning without fighting” is an important thought in ancient Chinese military theory. The one who proposed this, Sun-Tzu, born around 500 BC, was a contemporary of Confucius. His masterpiece, *The Art of War*, is universally regarded as classics even today. Confucian and Daoist schools of thought emphasize moral virtue as a precondition for the proper governance of the state. Another one of the four main schools of thought in Ancient China, the Legalism, on the other hand argues that the well-being of the state would be best guaranteed by clear-cut rules rather than any reliance on private morality. This paper focuses mainly on the Legalist point of view about warfare, legislation and state governance.

Key words: Ancient China; Philosophy; Legalism; Warfare

Широко разпространеното разбиране за определението на военно дело е контролирано и систематично провеждане на въоръжен конфликт между суверенни държави, посредством военна сила и стратегия, докато поне единият от опонентите бъде победен на бойното поле или моли за мир, изправен пред неминуемо унищожение или по-голяма загуба на човешки живот.

Данни за военни действия могат да се открият в целия ход на писмената история на човешкото съществуване. Те неизменно са резултат от племенния характер на човешкото общество и страха или недоверието в другите, непознати и различни „племена“, които се проявяват при сблъсък на хора от различни региони, култури или религии.

От времето на Древната китайска цивилизация, по поречието на Жълтата река, са се водили битки още от зората на военното дело. Китайската цивилизация е една от най-старите и най-многобройни цивилизации, възникнали около 6000 г. пр.Хр. Селцата, оформили се по поречието на Жълтата река и река Яндзъ, започват да се превръщат в градове и да се

водят битки за надмощие едни с други. Въпреки това, първите писмени данни за войни са от периода на дин. Ся (2070 – 1600 г. пр.н.е.), когато се заражда и първата китайска писменост.

Древнокитайската култура е една от най-ранните в историята на човечеството и една от твърде малкото, без съществено прекъсване на своя няколкохилядолетен път на развитие. Наченки на философско осмисляне на света там могат да бъдат открити още в първите запазени съчинения (около II и I хилядолетие пр.Хр.), а малко по-късно, около VI в. пр.н.е., може да се говори за паметници с определено философско съдържание.

Около 500 г. пр.Хр. след като династия Джоу бива отслабена и Китай навлиза в периода на „Пролети и есени“, се слага началото и на класическия период в китайската философия (този период почти съвпада с появата на първите гръцки философи). Именно тогава се зараждат и „Стоте школи на мисълта“ в древен Китай. Това е период от историята на Китай, характеризиращ се с огромно интелектуално и културно развитие, изпълнен с хаос и кървави сражения, но също така известен и като Златния век на китайската философия, заради широкия обхват от мисли и идеи, които биват развити и обсъждани свободно. Този феномен е наречен „Съревнование сред стоте школи на мисълта“. Идеите, които са били в светлината на дискусиите през този период, оказват силно влияние върху всички сфери от живота на хората и тяхното обществено съзнание дори до наши дни.

Някои от множеството школи, основани през периода на „Пролети и есени“ и през последващите два века, известни като периода на „Воюващите царства“ (476 – 221 г. пр.н.е.), са четирите най-влиятелни, а именно: конфуцианство, даоизъм, моизъм и легизъм.

Едно от най-важните течения във философската мисъл от IV – III в. пр.Хр. е представено от мислителите, наречени „легисти“. Легистите, или „фадзя“, представени най-пълно от философа Хан Фейдзъ, който надгражда идеите от „Книгата на господаря Шан“, приписвана на държавника Shan Yang (390-338 г. пр.н.е) от държава Qin по време на периода на Воюващите царства. Въпреки че по време на дин. Цин (秦 Qin) легизмът води до загуба на огромен брой жертви и културно наследство, трябва да се обърне внимание, че това философско движение е било развито през време на непрекъснати военни действия в Китай, където всяко царство се е борило за контрол над другите.

Поддръжниците на легистката философска школа подкрепят идеята преди всичко за спазване на закона („фа“). Но този закон те виждат

олицетворен не в конфуцианските догми, а в стабилизираната държавна организация. Основно мото при легистите е „Определяне и спазване на ясни и стриктни закони или налагане на жестоки наказания“ и един от съществените принципи при тях е правната теория и философия. В единствената творба на Фей от царство Хан – Хан Фейдзъ (Han Feizi) легистката мисъл се проявява в най-завършената си форма, като резултат от обобщаването на размислите върху цяла поредица от опити, отнасящи се до управлението и организацията на държавата. Тези опити засягат както дипломацията, войната, икономиката, така и администрацията и отговарят на общия за V–III в. стремеж за усилване на икономическата и военната мощ на царствата. Според Хан Фейдзъ е важно владетелят да управлява своите поданици спрямо определените „法 fǎ“ (закони и принципи), „術 shù“ (методи, тактики и държавническо изкуство) и „勢 shì“ (легитимност, власт и харизма); той разполага с властта, дарява с блага и почести, както и налага наказания и присъди. Ако делегира и най-нищожна част от своите правомощия, той поема риск да си създаде съперници, които няма да закъснеят да узурпират властта му.

Във философското си измерение легизмът се отличава с безпрекословното си изискване за обективност. Не само, че законът трябва да бъде обществено достояние и всички да го познават, да изключва всякакви двойствени тълкувания, но и самото му прилагане трябва да бъде неподвластно на несигурните и изменчиви преценки на човека. Методът да се оценяват военните заслуги и да се измерва храбростта по броя отрязани неприятелски глави може да ни се струва жесток, но той има предимството да не се поддава на никаква дискуссия. Моралът не е от значение за философите-легисти, тъй като те смятали, че той не играе никаква роля в процеса на вземане на решения. В това философско учение законите направляват естествените влечения на хората за напредък във всички аспекти. Законът, например, забранява на един човек да убие съседа си, но му позволява убийството на други хора, при условие, че постъпи в армията. По този начин биват удовлетворени егоистичните желания на човек, а държавата печели самоотвержен войн.

В текстовете от „Книгата на господаря Шан“ често се говори за „обич или грижа към народа“ (ai mín 愛民) и „изгода от народа“ (li mín 利民), което се отразява в други текстове, които обявяват благо на хората като основна цел при създаването на закони. Народът не е само потенциален враг на владетеля, но е и неговото най-голямо предимство. Без тежкия труд на хората на полето или тяхната смелост на бойното поле, държавата е обречена. Но все пак народът не се съгласява да обработва

земята и да води битки само заради страха от наказание. Нужна е сложна система, такава която ще представи привлекателни положителни поощрения, наред със спиращи дъха отрицателни такива.

В текстовете многократно се споменава, че единственият начин да се направят привлекателни селското стопанство и войната, е да се предотврати всеки друг път към постигане на богатство и власт. Уточнява се, че „тези, които не работят, но се хранят, тези, които не воюват, но получават слава, тези, които са уважавани, но не притежават класа, тези, които не получават възнаграждение, но са богати, се наричат „мошеници“. Всички, които се опитат да избегнат ангажираност в земеделието или военното дело, например търговците, които трупат богатство без обработване на земя, или интелектуалците, които се стремят към повишение, без да допринасят за държавата икономически или военно, трябва да бъдат потиснати или поне да им се изземат печалбите. Нищо – нито учение, нито търговия, нито занаятчийството трябва да отвличат вниманието на хората от земеделието и войните.

Библиография

Жерне 2004: Жерне, Жак. История на китайската цивилизация. София: КАМА, 2004.

Duyvendak 1928: Duyvendak, J.J.L. *The Book of Lord Shang*. London: Arthur Probsthain; reprinted (1963), Chicago: University of Chicago Press. <http://classiques.uqac.ca/classiques/duyvendak_jjl/B25_book_of_lord_shang/duyvlord.pdf>.

Mark J.J. (2009, Sept. 02) *Warfare*. <<http://www.ancient.eu/warfare/>>.

Xiao, Li 2008: Xiao Jiefu, Li Jinquan. *An Outline History of Chinese Philosophy*. Beijing, China: Foreign Languages Press, 2008.

<<http://www.ancientmilitary.com/ancient-chinese-military.htm>>.